

Oponentský posudek

Adéla Benešová - *Eça de Queirós a Machado de Assis: spor o román* (2022)

53 stran

Portugalsko a Brazílie ukončily společnou třísetletou historii v roce 1822, kdy Brazílie vyhlásila samostatnost. Portugalsko však pro ni nadále fungovalo jako určitý kulturní pramen až vzor, skrze který proudily evropské a jiné vlivy. Brazilská elita byla ve většině případů složená z absolventů univerzity v Coimbre. Zvláštní vztah mezi oběma zeměmi se až do modernismu vyznačoval absencí kulturních spoluprací i uměleckých dialogů. Určitou výjimku představuje polemika z roku 1878 vedená skrze články v tisku mezi brazilským realistou Machadem de Assis a jeho portugalským protějškem romanopiscem Eçou de Queirós. Nezvyklé na ní bylo zejména to, že kritiku přednesl Brazilec vůči Portugalci.

Machadovu kritiku a její recepci v obou prostředích si jako téma své bakalářské práce vybrala Adéla Benešová. Pro českého čtenáře se jedná o téma atraktivní, protože se mohl s některými díly obou autorů seznámit v překladech. Což je první informace, kterou v práci postrádám, mohla být uvedena přinejmenším v poznámce pod čarou. Stejně tak na s. 12 nejsou uvedena Queirósova díla v originále, na rozdíl třeba názvů méně podstatných přednášek.

Ostatně celá práce má blíže k rozsáhlé eseji, než k akademickému výkladu. Zřejmě předpokládá informovaného čtenáře, kterému není třeba zdůrazňovat např.: mezi kterými lety autoři žili nebo samotné názvy obou analyzovaných Machadových kritik, které jsou označeny pouze jako „první“ a „druhý“ článek: „Druhý kritický článek, vztahující se k dílu Eçy de Queirós, vychází 30. dubna 1878.“ (s. 29). Stejně tak není uvedeno, zda „druhý článek“ vyšel ve stejných novinách jako první a zda již pod ním byl Machado de Assis podepsaný vlastním jménem.

Za hlavní nedostatek práce ovšem považuji zmatek v citačním a poznámkovém aparátu. Citace, kromě těch z českého překladu Eçova románu *Bratranec Basílio* (1878), nejsou ve většině případů přesně vyznačeny, čtenář tápe, zda se jedná o přímý přepis, o parafrázi či o pouhé porovnání se sekundárním textem, např. poznámky pod čarou s číslem 72, 90 či 91 a další.

Na druhou stranu však má předložená práce mnoho kvalit, obsahuje řadu zajímavých podnětů a myšlenek. Je rozdělená do pěti kapitol. V první kapitole nepříliš šťastně nazvané „Portugalský kontext“ a „Brazilský kontext“ se zabývá situací v literatuře v obou zemích období končícího romantismu a nastupujícího realismu až naturalismu. Charakterizuje osobnost a tvorbu Eçy de Queirós, méně už Machada de Assis. Druhou kapitolu představuje popis a analýza Machadem kritizovaného románu *Bratranec Basílio*. Kromě dvou odkazů ke studii Paula Franchettiho se však Adéla Benešová spoléhá pouze na svůj úsudek a vlastní interpretaci. Nutno však dodat, že zde zúročila veškeré znalosti načerpané studiem a četbou poměrně rozsáhlé sekundární literatury. Ve třetí kapitole se studentka dostává k oběma kritickým článkům, které hodnotí Queiróse jako prozaika, jako realistu či naturalistu a rovněž se vyjadřují k jednotlivým románovým postavám. Čtvrtá, nejzajímavější, kapitola se zabývá recepcí kritických článků napříč literární historií a je v ní řešeno i nařknutí Eçy de Queirós z plagiátorství. Zde naopak oceňují práci se sekundárními prameny a určitý komparatistický záběr. Dala bych však pozor na některá nepodložená obecná tvrzení, např.: „Podle jednoho Machadova oponenta, neřekl kritik o Eçových románech nic kladného.“ (s. 29)

Drobné výhrady mám k formální stránce předložené bakalářské práce. Již od abstraktu se vlastní jméno Ecy de Queirós objevuje spíše v nesklonované variantě, což český text zatěžuje. Komplikace se vyskytla rovněž u názvu uměleckého sdružení Cenáculo, které je běžně v českých materiálech nazývané Kroužek, popř. Literární kroužek – viz.: Saraiva-Lopes. *Dějiny portugalské literatury* (1972) s. 436 nebo viz.: *Slovník spisovatelů Španělska a Portugalska* (1999) s. 491, který je ostatně v bakalářské práci citován několikrát. Někde se v textu objeví i skloňovaný tvar, ovšem v množném čísle, což ale je patrně způsobeno pouhou nepozorností „Eça de Queirós podporoval pokrok jako takový, ale i ten s sebou nese určité negativní jevy. Pokrokem se zabývali Cenacula již na přednáškách v kasinu.“ (s. 17). Dalším problematicky skloňovaným slovem bylo Jorge, vlastní jméno jedné z vedlejších postav: „Již na druhé stránce románu nacházíme detailní popis Jorge a jeho rodičů.“ (s. 18).

Během obhajoby bych se ráda zeptala na dva body:

1. Na straně 12 je napsáno, že „Jeho [Queirósova] další tvorba se zaměřuje na sociální témata.“ Na jaká témata a ve kterých dílech?
2. Ve čtvrté kapitole „Recepce Machadovy kritiky“ se na straně 43 píše o osudu. Co je tímto osudem míněno?

„Machado měl pravdu v tom, že Eçovy postavy opravdu nejsou výjimečné jako tragický hrdina don Morous nebo ironický hrdina Brás Cubas, jsou banální a často vyvolávají soucit. Některé z nich, například Amaro a Luísa, nerespektují naučené vzorce chování. Oba dva jsou sice přemoženi vlastním osudem a nedokážou si vzít ponaučení ze svých životních situací, ale například Amélie ze Zločinu pátera Amara takovou postavou není. Uznává svoji chybu a umírá smířená se svým osudem.“

Navzdory několika výtkám považuji odevzdanou bakalářskou práci Adély Benešové za zdařilou a přínosnou. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení dobře.

V Praze 29. 8. 2022

Mgr. Karolina Válková, Ph.D.